

RĂSPÂNDIREA FARMACIILOR ÎN JUDEȚELE DIN ROMÂNIA ÎN FUNCȚIE DE DEZVOLTAREA ECONOMICĂ ÎN 1936

Keywords: *Romania, health, pharmacies, interwar economy, regional development*

Cuvinte cheie: *România, sănătate, farmacii, economie interbelică, dezvoltare regională*

Unele studii privind răspândirea teritorială și pe locuitori a farmaciilor din România în perioada interbelică, apărute în ultima vreme și arătate în bibliografia de la sfârșitul acestui articol, evidențiază numărul acestora în provincii, județe și localități. Deoarece aceste farmacii au fost repartizate neuniform pe teritoriul țării, am căutat explicarea cauzelor care au dus la această stare de fapt: în funcție de raportul dintre naționalități din provincii și județe atât în Ardeal¹, cât și în întreaga România², prin procentul știutorilor de carte în Ardeal³, precum și prin raportul dintre populația urbană și rurală în județele țării⁴.

Scopul acestui studiu este continuarea analizei factorilor care au determinat răspândirea inegală a farmaciilor în provinciile și județele țării în perioada interbelică. Printre acești factori un rol important l-a avut dezvoltarea economică diferită a județelor. În acest sens am analizat în fiecare provincie și județ numărul întreprinderilor și al angajaților acestora la recensământul din 29 dec. 1930, precum și indicele salariilor din 1936 în orașele importante ale țării, date cuprinse în Anuarul Statistic al României⁵. Am coroborat aceste date cu numărul farmaciilor din fiecare județ și provincie din anul 1936, deoarece farmaciile urbane și rurale existente atunci au format baza rețelei farmaceutice din structurile Centrofarm (devenite ulterior officii farmaceutice regionale, și apoi interjudețene) timp de peste 50 de ani, după începerea naționalizării farmaciilor din 1949 până la reprivatizarea lor în 1991-92. În momentul reprivatizării farmaciilor acestea funcționau în aceleași localități urbane și rurale, și aproximativ în același număr ca în 1936.

În perioada interbelică România era împărțită, din punct de vedere administrativ-teritorial, în 9 provincii și 71 județe. Cele 9 provincii le-am împărțit, din punct de vedere geografic și istoric, în trei grupe: Vechiul Regat, Basarabia și Bucovina, și Ardeal. Numărul întreprinderilor, angajaților și farmaciilor l-am raportat la 100.000 de locuitori în fiecare provincie și județ pentru a avea date comparabile. Numărul farmaciilor la 100.000 de locuitori din fiecare județ și provincie l-am publicat într-o lucrare anterioară⁶. Conform anuarului amintit, întreprinderile au fost de trei categorii: industriale, comerciale și diverse. Despre celelalte aspecte ale economiei, ca de exemplu agricultura, anuarul nu conține date.

¹ L. Tuka, *Răspândirea farmaciilor în județele din provinciile Transilvania, Banat și Crișana-Maramureș în funcție de ponderea naționalităților în 1936*, Clujul Medical, 2009.

² Idem, *Repartizarea farmaciilor și drogheriilor în județele din România în funcție de ponderea naționalităților în 1936*, Acta Musei Napocensis, 2007, 41-44, *Historica* II, 2004-2007, p. 353-358

³ Idem, *Az erdélyi gyógyszerterárak megoszlása a nemzetiségek, valamint az írni-olvasni tudók arányának függvényében 1936-ban*, EME Orv. Értesítő (Tg. Mureș), 2005, 78(4), p. 590-592

⁴ Idem, *Farmaciiile și drogheriile din România în perioada interbelică*, în *Lumea farmaceutică* (București), 1998, 5(13), p. 4-6, 9

⁵ *** *Anuarul Statistic al României 1937 și 1938*, M.O. Imprimeria Națională, București, 1939, p. 22-97, 312, 378-379

⁶ L. Tuka, *Repartizarea farmaciilor și drogheriilor în județele din România în funcție de ponderea naționalităților în 1936*, Acta Musei Napocensis, 2007, 41-44, *Historica* II, 2004-2007, p. 353-358

Din datele prezentate în tabelele 1, 2 și 3 rezultă că, cele mai puține întreprinderi (971), angajați (2.663) și farmacii (4,8) la 100.000 de locuitori au fost în Oltenia, nu numai în Vechiul Regat, dar în întreaga România. De asemenea, un număr mic de întreprinderi, angajați și farmacii au fost și în Basarabia.

Tabelul 1

Răspândirea farmaciilor în județele Vechiului Regat în funcție de numărul întreprinderilor, al personalului angajat și al indicelui salariilor pe orașe în 1936

	Provincia și județul	La 100.000 de locuitori			Indicele salariilor **	
		Nr. farmacii (1936)	Nr. întrepr. (1930) *	Nr. angajați (1930) *	orașul	salariul (1936)
	<i>I. Oltenia</i>	4,8	971	2.663		
1.	Dolj	6,6	1.070	3.138	Craiova	2.788
2.	Romanți	3,1	1.014	2.249	Caracal	1.830
3.	Mehedinți	4,0	945	2.613	Turnu Sever.	2.714
4.	Gorj	2,7	873	2.002	Târgu Jiu	2.186
5.	Vâlcea	6,3	843	2.780		
	<i>II. Muntenia</i>	8,7	1.468	6.782		
6.	Ilfov ***	16,9	2.189	14.034	București	1.262
7.	Brăila	10,3	2.009	6.937	Brăila	1.817
8.	Râmnicu Săr.	4,3	1.635	2.924	Râmnicu Săr	1.346
9.	Prahova	8,6	1.526	10.442	Ploiești	1.966
10.	Buzău	6,4	1.353	3.606	Buzău	1.629
11.	Ialomița	3,9	1.274	2.664		
12.	Muscel	7,3	1.253	3.820	Câmpulung	2.601
13.	Dâmbovița	5,6	1.060	4.001	Târgoviște	1.553
14.	Teleorman	4,8	1.044	2.306	Turnu Măg.	1.758
15.	Vlașca	5,3	909	2.170		
16.	Argeș	5,7	814	2.998	Pitești	1.838
17.	Olt	4,5	566	1.743		
	<i>III Dobrogea</i>	6,3	1.545	3.907		
18.	Constanța	10,8	1.861	5.856	Constanța	1.950
19.	Caliacra	5,5	1.621	3.295		
20.	Tulcea	4,3	1.444	3.436	Tulcea	1.328
21.	Durostor	3,1	1.197	2.469	Siliștra	1.018
	<i>IV. Moldova</i>	8,4	1.550	4.762		
22.	Covurlui	12,7	2.116	7.299	Galați	2.601
23.	Iași	13,1	1.853	7.610	Iași	1.367
24.	Botoșani	7,9	1.680	4.219	Botoșani	1.029
25.	Putna	10,8	1.634	4.387	Focșani	1.619
26.	Bacău	8,1	1.580	5.879	Bacău	1.193
27.	Tutova	6,4	1.579	3.535	Bârlad	1.211
28.	Neamț	8,3	1.555	6.616	Piatra Neamț	1.289
29.	Dorohoi	5,2	1.365	2.612	Dorohoi	925
30.	Roman	7,8	1.357	4.292	Roman	1.571
31.	Tecuci	6,9	1.320	2.578	Tecuci	1.351
32.	Baia	5,2	1.275	3.895	Fălțiceni	1.427
33.	Fălciu	7,3	1.168	2.654		
34.	Vaslui	5,3	1.067	2.197	Vaslui	1.131
	Media	7,7	1.412	5.247		

* întreprinderi industriale, comerciale și diverse

** angajați calificați și necalificați, inclusiv din domeniul comercial și agricol

*** județul Ilfov și provincia Muntenia cu București

Tabelul 2

Răspândirea farmaciilor în județele din Basarabia și Bucovina în funcție de numărul întreprinderilor, al personalului angajat și al indicelui salariilor pe orașe în 1936

	Provincia și județul	La 100.000 de locuitori			Indicele salariilor **	
		Nr. farmacii (1936)	Nr. întrepr. (1930) *	Nr. angajați (1930) *	orașul	salariul (1936)
	<i>I. Basarabia</i>	6,0	1.270	2.641		
1.	Hotin	4,7	1.513	2.741	Chișinău	1.320
2.	Lăpușna	8,0	1.476	3.766		
3.	Cetatea Albă	7,7	1.378	2.785		
4.	Soroca	7,0	1.341	2.433		
5.	Ismail	6,2	1.341	3.004		
6.	Bălți	4,7	1.215	2.416	Bălți Tighina	2.136 1.304
7.	Tighina	5,7	1.115	2.481		
8.	Orhei	4,0	929	1.864		
9.	Cahul	5,1	802	1.509		
	<i>II. Bucovina</i>	9,6	1.881	5.715		
10.	Câmpulung	13,7	2.214	7.778	Cernăuți Rădăuți	1.121 1.714
11.	Cernăuți	11,1	1.994	7.373		
12.	Rădăuți	7,5	1.937	4.884		
13.	Suceava	10,7	1.629	3.963		
14.	Storoniș	6,1	1.619	3.611		
	Media	6,8	1.411	3.347		

* întreprinderi industriale, comerciale și diverse

** angajați calificați și necalificați, inclusiv din domeniul comercial și agricol

Aceasta este o dovadă că a existat o legătură între numărul întreprinderilor și angajaților pe de o parte, și numărul farmaciilor pe de alta.

În schimb, indicele salariilor în 1936, prezentat de anuarul statistic amintit în unele orașe, a fost cel mai ridicat în Oltenia (Craiova, Târgu Jiu, Turnu Severin). Se pare că nu a fost o relație directă între nivelul salariilor și numărul farmaciilor. Acest fapt reiese și din faptul că, de exemplu, unele orașe unde media salariilor era mică, de exemplu Sighișoara (1.179) și Cernăuți (1.121), făceau parte din județe cu farmacii multe: Târnava Mare (11,5), respectiv Cernăuți (11,1). Câteva orașe au făcut excepție, printre care și Galați (jud. Covurlui) unde atât indicele de salariu (2.601), cât și numărul farmaciilor era mare (12,7 pe județ).

Dintre cele patru provincii din Vechiul Regat, cele mai multe întreprinderi la 100.000 de locuitori n-au fost, în mod surprinzător, în Muntenia cu capitala București, ci în Moldova. Atât în Muntenia, cât și în Moldova numărul farmaciilor era în jurul valorii medii medii pe țară (8,4).

Tabelul 3

Răspândirea farmaciilor în județele din Ardeal în funcție de numărul întreprinderilor, al personalului angajat și al indicelui salariilor pe orașe în 1936

	Provincia și județul	La 100.000 de locuitori			Indicele salariilor **	
		Nr. farmacii (1936)	Nr. întrepr. (1930) *	Nr. angajați (1930) *	orașul	Salariul (1936)
	<i>I. Transilvania</i>	9,5	1.711	6.281		
1.	Trei Scaune	12,0	2.705	7.468	Brașov Sibiu	2.423 1.643
2.	Brașov	18,2	2.577	15.007		
3.	Sibiu	9,9	2.293	9.928		
4.	Făgăraș	9,0	1.986	3.939		
5.	Ciuc	9,7	1.846	4.666		
6.	Alba	8,9	1.787	5.196	Aiud	1.666 1.350
7.	Odorhei	7,3	1.785	3.598		
8.	Târnava Mare	11,5	1.784	7.388	Sighișoara Cluj	1.179 1.907
9.	Cluj	10,3	1.734	8.135		
10.	Năsăud	10,5	1.664	5.566		
11.	Hunedoara	8,6	1.563	9.227	Petroșani Tg. Mureș	1.807 1.719
12.	Mureș	9,8	1.546	5.015		

13.	Sălaj	9,3	1.350	3.274		
14.	Turda	7,1	1.296	4.294		
15.	Târnava Mică	6,3	1.295	3.171		
16.	Someș	6,0	1.174	2.843		
	<i>II. Banat</i>	<i>13,1</i>	<i>2.006</i>	<i>8.165</i>		
17.	Timiș Toront.	17,8	2.381	8.354	Timișoara	1.642
18.	Caraș	8,5	1.643	9.677		
19.	Severin	7,0	1.528	6.501	Lugoj	2.611
	<i>III. Crișana</i>					
	<i>Maramureș</i>	<i>11,3</i>	<i>1.633</i>	<i>5.981</i>		
20.	Arad	14,5	1.814	7.763	Arad	2.098
21.	Satu Mare	10,9	1.676	5.765	Satu Mare	1.992
22.	Maramureș	9,7	1.549	3.846		
23.	Bihor	9,4	1.486	5.302	Oradea	1.929
	Media	10,6	1.741	6.525		
	România	8,4	1.513	5.249		

* întreprinderi industriale, comerciale și diverse

** angajați calificați și necalificați, inclusiv din domeniul comercial și agricol

Numărul angajaților era cel mai ridicat în județele Ilfov și Prahova, unde numărul farmaciilor era peste media pe țară. Dacă în majoritatea județelor numărul angajaților era de 2-4 ori mai mare ca cel al întreprinderilor (aceasta însemnând că o întreprindere avea în medie 2-4 angajați, deci era foarte mică), în Prahova acest raport era de 6,8, iar în Ilfov de 6,4, datorită faptului că erau mai multe întreprinderi cu personal mai numeros, ridicând astfel numărul mediu al angajaților.

Provinciile cu cele mai multe întreprinderi la 100.000 de locuitori erau: Banat (2.006), Bucovina (1.881), Transilvania (1.711) și Crișana-Maramureș (1.633), unde și densitatea farmaciilor era cea mai mare. Numărul angajaților era cel mai ridicat în provincia Banat (8.165).

Județele cu cele mai multe întreprinderi la 100.000 de locuitori, în ordine, au fost: Trei Scaune (2.750), Brașov (2.577), Timiș Torontal (2.381), Sibiu (2.293), Câmpulung din Bucovina (2.214), Ilfov (2.189), Covurlui (2.116) etc, unde și numărul farmaciilor era peste media pe țară. Cele mai multe farmacii au fost în județele Brașov (18,2) și Timiș Torontal (17,8).

Dintre județe, cele mai puține întreprinderi au fost în: Olt (566), Cahul (802), Argeș (814), Vâlcea (843), Gorj (873), Orhei (929) etc, în care numărul farmaciilor era cu mult sub media pe țară.

Cei mai mulți angajați, raportați la 100.000 de locuitori, au fost în județele: Brașov (15.007), Ilfov (14.034), Prahova (10.442), Sibiu (9.928) etc, iar cei mai puțini în: Orhei (1.509), Cahul (1.864) (ambele în Basarabia), Olt (1.743), Gorj (2.002), Vaslui (2.197) etc, care s-au reflectat în numărul farmaciilor.

Tabelul 4

Numărul locuitorilor, întreprinderilor și al angajaților din întreprinderi în provinciile din România la recensământul din 1930

	Provincia	Nr. locuitorilor	Nr. întreprinderilor *	Nr. angajaților	Angajați din to Talul populației %
1.	Oltenia	1.513.175	14.696	40.298	2,7
2.	Muntenia **	4.029.008	59.147	273.265	6,8
3.	Dobrogea	815.475	12.602	31.860	3,9
4.	Moldova	2.433.596	37.730	115.889	4,8
5.	Basarabia	2.864.402	36.392	75.659	2,6
6.	Bucovina	853.009	16.049	48.746	5,7
7.	Transilvania	3.217.988	55.045	202.116	6,3
8.	Banat	939.958	18.854	76.744	8,2
9.	Crișana și Maramureș	1.390.417	22.712	83.162	6,0
	România	18.057.028	273.227	947.739	5,2

* întreprinderi industriale, comerciale și diverse

** cu București

Din cifrele prezentate în tabelul 4 reiese că, numărul angajaților din întreprinderi era foarte mic în toată țara, reprezentând între 2,7-8,2% din totalul populației. Cei mai puțini angajați au fost în Oltenia (2,7%) și Basarabia (2,6%), unde au fost și cele mai puține farmacii, iar cei mai mulți în Banat (8,2%), Muntenia (6,8%), Transilvania (6,3%) și Bucovina (5,7%), unde au fost și cele mai multe farmacii. Este de menționat faptul că, în Muntenia din totalul de 12 județe numai în trei (Ilfov, Brăila și Prahova) era densitatea farmaciilor ridicată, în celelalte era cu mult sub media pe țară.

Din datele prezentate mai sus se poate trage concluzia că, în provinciile și județele în care numărul întreprinderilor și angajaților la 100.000 de locuitori a fost ridicat, și densitatea farmaciilor a fost mai mare. Cele mai puține întreprinderi, angajați și farmacii au fost în Oltenia și Basarabia, iar cele mai multe în Banat, Crișana-Maramureș, Bucovina și Transilvania.

Dintre județe cele mai multe întreprinderi și, implicit, farmacii, au fost în Trei Scaune, Brașov, Timiș Torontal, Sibiu, Câmpulung (Bucovina), Ilfov și Covurlui, iar cele mai puține în Olt, Cahul, Argeș, Vâlcea, Gorj și Orhei.

Nivelul indicelui salariilor din orașe se pare că nu este un indicator credibil al densității farmaciilor, în multe cazuri, ca de exemplu în Oltenia, fiind invers proporțional cu aceasta.

The spreading of pharmacies in the counties from Romania according to the economic development in 1936

Abstract

In provinces and counties, the density of pharmacies was proportional, in general, to the number of enterprises and employees per 100,000 inhabitants. The least enterprises, employees and pharmacies were in Oltenia and Basarabia, and the most were in Banat, Crișana-Maramureș, Bucovina and Transilvania.

Among the counties, the most enterprises were in Trei Scaune, Brașov and Timiș Torontal. The most pharmacies per 100,000 inhabitants were in Brașov (18.2) and Timiș Torontal (17.8). The salary index was the highest in cities from Oltenia, where there were the least pharmacies.